

Lisa 6 Ainevaldkond “Sotsiaalsained” ainekavad

5. klassi ajalugu

Õpitulemused	Õppesisu
Ajaarvamine ja ajalooallikad	
<p>Õpilane kasutab ajaarvamisega seotud mõisteid asjakohaselt: eKr, pKr, sajand, aastatuhat, kümnend, ajajoon, Rooma number, araabia number;</p> <p>paigutab ajateljele isikliku elu sündmusi, ajaloosündmusi ja -perioode, kasutades õigesti ajaühikuid; lahendab ajatelje abil ülesandeid.</p> <ul style="list-style-type: none"> • mõistab, et ajaloo jagamine on tinglik ning ajaloolased teevad seda selleks, et lihtsustada ajaloo uurimist • jagab ajalugu perioodideks (kujuneb arusaam ajaloolise keskkonna kujunemisest), esi- ehk muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu. <p>Teab, et ajalooallikad jagunevad suulisteks, esemelisteks, kirjalikeks ja audiovisuaalseteks ning toob nende kohta näiteid</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab ja liigitab ajalooallikaid • kasutab kontekstis ajalooallikatega seonduvaid mõisteid: kirjalik, suuline, esemeline ja audiovisuaalne allikas, muuseum, arhiiv <p>Iseloomustab erinevate allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust.</p> <p>Kasutab perekonnaloos uurimisel eritüübilisi allikaid.</p>	<p>Ajaarvamisega seotud mõisted: eKr, pKr, sajand, aastatuhat, kümnend, ajajoon, Rooma number, araabia number.</p> <p>Ajaloo perioodid: esi- ehk muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu.</p> <p>Ajalooallikad: suulised, esemelised, kirjalikud ja audiovisuaalsed.</p>
Ajaloo sündmused, ajaloolised isikud ja eluolu	
Elu muinasajal	
<p>toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos ning isiklikus elus</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab kodukohaga ja Eestiga seotud muinasaja asulaid ning kirjeldab selle/nende tekkimise ja kujunemise põhjuseid 	<p>Sündmused ja protsessid maailma ja Eesti ajaloos muinasajal.</p> <p>Muistne vabadusvõitlus: põhjused ja tagajärjed.</p> <p>Piiskop Albert, Läti Henrik´u kroonika, vanem Lembitu.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab muinasaja inimese eluolu ja selgitab inimese sotsiaalse rolli kujunemist ühiskonnas • nimetab mõnda avastust /leiutist ja selgitab selle/nende tähtsust <p>kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost ja iseloomustab allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab muistse vabadusvõitluse põhjuseid ja tagajärgi; • teab, kes oli Läti Henrik ja Lembitu ning miks nad on ajaloos olulised; • selgitab, miks on Henriku Liivimaa kroonika tähtis ajalooallikas. 	
Eluolu keskajal	
<p>teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab ja selgitab, mis roll oli kirikul keskaja ühiskonnas ja kultuuriloos; • toob näiteid oma kodukoha ja/või Eesti ajaloomälestistest ja selgitab nende olulisust. <p>kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat, toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab keskaja inimese eluolu ja tegevusalasid; • kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat. 	<p>Esimeste linnade teke. Ristiusk, kristlus ja kirikud. Elu keskaegses linnas. Hansa Liit.</p>
Eesti 16.-18. sajandi sõdade perioodil	
<p>toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos. Nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos, toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus.</p> <ul style="list-style-type: none"> • mõistab ajaloosündmuste ajalist järgnevust • kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost • nimetab ajalooliseid isikuid ja miks nad on ajaloos olulised 	<p>Vene-Liivi sõda. Rootsi Aeg. Põhjasõda.</p>

Elu uusajal	
<p>toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab inimeste eluolu minevikus • teab ja esitleb lugusid oma kodukoha minevikust • leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid. 	<p>Talupoja aastaring. Mõisad Eestis ja mõisnikud.</p>
Kool vanal ajal	
<p>kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab hariduse andmist minevikus; • leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid. 	<p>Külakoolid, Forseliuse seminar, Tartu Ülikooli rajamine.</p>
Rahvuslik ärkamisaeg	
<p>nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab, kes olid Johann Voldemar Jannsen, Lydia Koidula, Carl Robert Jakobson, Jakob Hurt ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos • kirjeldab tähtsamaid ärkamisaja sündmusi • nimetab mõnda kodukohaga seotud isikut ja/või sündmust ja/või ajaloomälestist. 	<p>Ajaleht “Pernu Postimees”, esimene üldlaulupidu. Ärkamisaja juhtfiguurid: Johann Voldemar Jannsen, Lydia Koidula, Carl Robert Jakobson, Jakob Hurt - nende tegevus.</p>
Eesti iseseisvumine	
<p>nimetab Eesti iseseisvumisega seotud sündmusi ja isikuid:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab Eesti iseseisvumise näitel põhjuse ja tagajärje seost • teab, kes olid Konstantin Päts, Konstantin Konik ja Jüri Vilms ja põhjendab nende olulisust • teab, millal ja kus kuulutati välja Eesti Vabariik. 	<p>Esimene MS. veebruari- ja oktoobrirevolutsioon Tsaari Venemaal, “Manifest kõigile Eestimaa rahvastele”. Konstantin Päts, Konstantin Konik ja Jüri Vilms.</p>
Iseseisev Eesti kahe maailmasõja vahel	
<p>sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos. Kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab vabadussõja põhjuseid ja tagajärgi • teab ja oskab selgitada võidupüha tähtsust Eesti kultuuriloos 	<p>Kahekordne vabadussõda. 23. juuni 1919 Võnnu lahing. Tartu rahu, Jaan Poska. Eesti aeg ja Eesti asjad.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • teab, kes oli Jaan Poska ja põhjendab tema olulisust. • Selgitab Tartu rahu tähtsust. <p>toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab üldist eluolu ja kultuuri, toob näiteid. 	
Eesti ja Teine maailmasõda	
<p>toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos ning isiklikus elus; kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid, kuidas Teine maailmasõda mõjutas elu Eestis • teab, kes olid Jossif Stalin ja Adolf Hitler ning selgitab nende mõju Eesti ajaloole • toob näiteid oma perekonnaloost. 	<p>Molotov-Ribbendropi pakt. Metsavendlus. Jossif Stalin ja Adolf Hitler. 18.-21. september 1944 Porkuni lahing.</p>
Nõukogude aeg	
<p>toob näiteid sündmustest ja protsessidest Eesti ajaloos ja isiklikus elus; toob näiteid ajaloomälestisest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised:</p> <ul style="list-style-type: none"> • iseloomustab erinevatest valdkondadest ENSV eluolu • toob näiteid ja teab mõnda lugu oma perekonnaloost ENSV ajal • teab ja tunneb kodukohaga seotud paiku, isikuid. 	<p>Küüditamine 1941 ja 1949. Kollektiviseerimine. Üheparteisüsteem.</p>
Iseseisvumise taastamine	
<p>nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust; toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab, kes oli Lennart Meri selgitab tema olulisust • teab, mis põhjustel sai Eesti iseseisvuse taastamine võimalikuks • oskab nimetada mõnda iseseisvumise taastamisega seotud sündmust • teab mõnda perekonnalugu. 	<p>Fosforiidisõda. Balti kett. Laulev revolutsioon. 20. august 1991.</p>

6. klassi ajalugu

Muinasaeg ja vanaaeg	
Õpitulemused	Õppesisu
Muinasaeg	
<p>Õpilane</p> <p>Teab, et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline, nimetab ajalooperioode ja sündmusi, mis on aluseks ajaloo periodiseerimisele, põhjendab oma valikut; Kasutab ajaarvamisega seotud mõisteid asjakohaselt.</p> <p>Toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu</p> <p>Kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis</p> <ul style="list-style-type: none">• nimetab muinasaja perioode ja toob näiteid erinevate perioodidele; iseloomulikest tunnustest, avastustest ja leiutistest;• kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid;• seletab ja kasutab mõisteid kontekstis. <p>Teab mõnda inimeste ajaloolist asulat, kirjeldab selle tekkimise ja kujunemise põhjusi</p> <p>Teab ja esitleb lugusid oma kodukoha minevikust</p> <ul style="list-style-type: none">• kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid Eestis;• teab esimesi asulaid: Pulli ja Kunda Lammasmägi;• teab mõnda kodukohas asuvat muistist või kodukoha inimasustuse tekkelugu.	<p>Muinas- ja vanaaja periodiseerimine. Ajalugu ja ajalooallikad.</p> <p>Muinasaja arengujärgud ja nende üldiseloostus: kiviaja inimese tegevusalad ja põlluharimine. Loomade kodustamine, käsitöö areng, metallide kasutuselevõtt.</p> <p>Eesti muinasaja üldiseloostus, Pulli asula ja Kunda Lammasmägi.</p>

<p>Vanad Idamaad</p> <p>Toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus.</p> <p>Nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust.</p> <ul style="list-style-type: none"> • selgitab, miks, kus ja millal tekkisid vanaaja kõrgkultuurid; • oskab näidata kaardil Egiptust, Mesopotaamiat, Vana Indiat ja Vana Hiinat. 	<p>Vanaaja sisu ja üldisloomustus: ajalised piirid, looduslikud olud.</p> <p>Mesopotaamia</p> <p>Vana Egiptus</p> <p>Foiniikia</p> <p>Vana India</p> <p>Vana Hiina</p>
<p>Mesopotaamia</p> <p>Toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu.</p> <p>Nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos.</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab, milline oli Mesopotaamia riiklik korraldus • teab, kes oli Hammurap • mõistab Mesopotaamia kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ning oskab tuua näiteid. 	<p>Sumerite linnriigid. Leiutised (ratas). Hammurap.</p> <p>Religioon ja kultuuri saavutused.</p>
<p>Egiptus</p> <p>Nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust.</p> <p>Nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos.</p> <p>Kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis.</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab, milline oli Egiptuse riiklik korraldus ning kes olid Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon • kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Egiptuse näitel • tunneb Egiptuse kultuuri- ja teadussaavutusi meditsiinis, matemaatikas, astronoomias • toob näiteid kujutavast kunstist, teab mõnda Egiptuse püramiide. 	<p>Egiptuse riigi korraldus.</p> <p>Religioon ja kultuuri saavutused.</p> <p>Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon</p>

<p>Vahemere idaranniku kõrgkultuurid: Foiniikia, Iisraeli ja Juuda riik</p> <p>Toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● teab, et foiniiklased head meresõitjad, võtsid kasutusele tähestiku ● teab, et Iisraelis tekkis monoteistlik religioon ● teab, mis on Vana Testament. 	<p>Riigi korraldus, religioon, kultuurisaavutus. Vana Testament.</p>
<p>Vana-India ja Vana-Hiina</p> <p>Nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust.</p> <p>Teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● teab, et Vana-India ja Hiina kõrgkultuurid tekkisid suurte jõgede äärde ● teab, mis on kastisüsteem ● toob näiteid India ja Hiina avastustest ja leiutistest ● mõistab, et erinevates piirkondades on erinevad usulised tõekspidamised ja väärtussüsteemid, mida ei ole õige hinnata tänapäeva kontekstis. 	<p>Religioon, kultuurisaavutused.</p>
<p>Vana-Kreeka ja Vana-Rooma</p>	
<p>Kreeta-Mükeene kultuur</p> <p>Kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis.</p> <p>Toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● oskab näidata kaardil: Kreeka, Kreeta, Balkani poolsaar, Ateena, Sparta ● teab, et Vana-Kreeka tsivilisatsioon sai alguse Kreeta-Mükeene kultuurist. 	<p>Vanim kõrgkultuur Euroopas. Kreeka loodus ja rahvastik. Kreeka ja Mükeene kultuur.</p>
<p>Kreeka linnriigid</p> <p>Teab näiteid erinevatest ühiskonnaelu vormidest antiikajal ja kirjeldab nende erisusi.</p> <p>Kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat.</p> <p>Toob näiteid ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised.</p>	<p>Ühiskonnakorraldus ja kasvatus Ateenas ja Spartas (polis, rahvakoosolek, akropol, agora, türann, aristokraatia, demokraatia, kodanik, ori).</p> <p>Linnriikide nõrgenemine ja alistumine Makedooniale.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust ja eluolu Ateena ja Sparta näitel, võrdleb neid kirjelduse põhjal • seletab ja kasutab järgmisi mõisteid: polis, rahvakoosolek, akropol, agora, türann, aristokraatia, demokraatia, kodanik, ori. 	
<p>Vana-Kreeka kultuur ja teadus Nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos. Teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist. Iseloomustab erinevate allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust.</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid Vana-Kreeka kultuuri- ja teadussaavutustest • oskab nimetada tähtsamaid kreeka mõtlejaid • jutustab olümpiamängudest ja kreeka kunstist • püüab vaadelda maailma minevikus elanud inimeste pilgu läbi ning mõistab Vana-Kreeka kultuuri mõju Euroopa ajaloole. 	<p>Vana-Kreeka kultuur ja eluolu, kultuur ja religioon, olümpiamängud, religioon ja mütoloogia. Homeros Herodotos Teater, kunst, arhitektuur. Skulptuur ja vaasimaal.</p>
<p>Hellenism Nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos. Toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos. Teab näiteid erinevatest ühiskonnaelu vormidest antiikajal ja kirjeldab nende erisusi.</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab, kes oli Aleksander Suur ja kirjeldab tema vallutuste tagajärgi • selgitab, mis on hellenism ning toob näiteid hellenismiaja kultuuri- ja teadussaavutustest. 	<p>Vana-Kreeka kultuuri tähtsus. Hellenite igapäevaelu ja hellenistlik kultuur.</p>
<p>Vana-Rooma. Rooma riigi tekkimine. Toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos. Nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos.</p>	<p>Rooma riigi tekkimine ja looduslikud olud. Rooma linna tekkimine. Oma kuningad. Vabariigi algus.</p>

<p>Kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis.</p> <p>Paigutab ajatelejele ajaloosündmusi, kasutades õigesti ajaühikuid, Lahendab ajateleje abil ülesandeid.</p> <ul style="list-style-type: none"> • näitab kaardil: Apenniini poolsaar, Vahemeri, Rooma linn, Tiberi jõgi, Alpi mäestik • teab Rooma riigi tekkelugu ning teab, kes oli Romulus ja miks on ta oluline Rooma kultuuriloos • paigutab ajatelejele Rooma linna asutamise aasta • selgitab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: Kapitoorium, foorum, ladina keel. 	
<p>Rooma vabariik</p> <p>Kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost.</p> <p>Nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust.</p> <ul style="list-style-type: none"> • selgitab Rooma vabariigi riigikorda • kirjeldab ja näitab kaardi abil Rooma riigi laienemist • teab, kuidas said roomlased Vahemere maade valitsejateks • seletab, miks ja kuidas lõppes vabariigi ajajärk • teab, kes oli Caesar ja ja põhjendab tema olulisust. 	<p>Rooma vabariik, ühiskondlik korraldus, Rooma võimu laienemine vahemere maades. Kodusõjad Roomas, Caesar, vabariigi lõpp.</p>
<p>Eluolu Vanas-Roomas</p> <p>Teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas.</p> <p>Toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu.</p> <p>Kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis.</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab eluolu Rooma riigis • teab mõisteid: patriitsid, plebeid, rahvatribuun, gladiaator ja kasutab neid õiges kontekstis. 	<p>Rooma Keisririigi ühiskondlik korraldus, Vana-Rooma kultuur, rahvas ja eluolu.</p>

<p>Kultuur ja religioon Vanas-Roomas</p> <p>Teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist.</p> <p>Toob näiteid ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised.</p> <p>Toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● teab roomlaste usule iseloomulikke jooni ● mõistab vanaaja kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ● teab, kes oli Jeesus Kristus ning mõistab tema olulisust kultuuriloos ● kasutab uusi mõisteid õiges kontekstis. 	<p>Antiikaja suur linn Rooma, kunst ja arhitektuur, Rooma õigus, Ristiusu teke, Uus Testament.</p>
<p>Rooma keisririik</p> <p>Toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos.</p> <p>Teab, et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline, nimetab ajalooperioode ja sündmusi, mis on aluseks ajaloo periodiseerimisele.</p> <p>Paigutab ajateljele ajaloosündmusi ja -perioode, kasutades õigesti ajaühikuid; lahendab ajatelje abil ülesandeid.</p> <p>Nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● selgitab Rooma keisririigi valitsemiskorda ● tunneb Rooma ühiskonna üldist arengut keisririigi ajal ● teab, miks lõhenes Rooma keisririik ● teab, kes oli Augustus ja põhjendab tema olulisust ● teab, millal ja miks lagunes Rooma keisririik. 	<p>Augustus.</p> <p>Rooma impeerium ja selle lõhenemine.</p> <p>Lääne-Rooma Riigi langus.</p>

7. klassi ajalugu

Keskaeg ja varauusaeg	
Õpitulemused	Õppesisu
Maailm keskajal 476–1492	
<p>Iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooperioode.</p> <p>Toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid.</p> <ul style="list-style-type: none">• nimetab sündmuse ja aastaarvu, millega tähistatakse kokkuleppeliselt keskaja algust Euroopas ja Eestis• nimetab keskaja kolm perioodi (varakõrg- ja hiliskeskaeg) ning toob näiteid iseloomulike joonte kohta igast perioodist• mõtestab ja sõnastab ajaloolise keskkonna kujunemist oma kodukohas, selgitab keskaegse muistise tähendust keskajal ja tänapäeval oma kodukohas (nt linnus)• võrdleb Euroopat 5. ja 13. sajandil kaardi alusel.	<p>Keskaja koht maailma ajaloos, keskaja ühiskonna üldiseloomustus ja periodiseering.</p>
<p>Seisused, läänikord ja eluolu.</p> <ul style="list-style-type: none">• iseloomustab seisuslikku ühiskonda: nimetab seisused ja ülesanded, selgitab jumala tähtsust keskaja inimese maailmapildis;• iseloomustab läänikorda• kasutab kontekstis mõistet senjöö ja vasall ja truudus, feodaal• kirjeldab feodaalset hierarhiat, selgitab seoseid.• iseloomustab läänimeeste elulaadi;• kirjeldab keskaegset linnust,• iseloomustab rüütli ja aadlidaami, kirjeldab nende elu. Nt kirjeldab keskaegse rüütliseisuse ideaale, võrdleb neid tänapäeva meesideaaliga, iseloomustab keskaegse aadlidaami ilu- ning käitumisideali; võrdleb seda tänapäeva naise ideaalidega, loetleb aadlinaise kohustusi ja ülesandeid	<p>Ühiskonnakorraldus, läänikord ning eluolu ja maailmapilt.</p>

<p>abikaasa ja lossiemandana; selgitab aadlike abielu peamist eesmärki.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● analüüsib linnuselu vooruseid ja puuduseid keskaja inimese seisukohast. 	
<p>Ristiusk, kirik ja kultuur.</p> <p>Iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooajalooperioode;</p> <ul style="list-style-type: none"> ● iseloomustab kiriku rolli keskaja ühiskonna ja üksikisiku elus; ● kirjeldab kiriku struktuuri, <p>Teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis;</p> <ul style="list-style-type: none"> ● selgitab mõne näite põhjal, mil moel võivad ehitised, kunstiteosed ja muud esemed anda teavet keskaegse inimese maailmapildi kohta; ● teeb kirjalike tekstide või kunstiteoste põhjal lihtsamaid järeldusi, hinnates autori taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis. <p>Nimetab erinevate kunstistiilide olulisemaid tunnuseid ja tunneb väliste tunnuste järgi ära erinevate kunstistiilide arhitektuurinäiteid;</p> <ul style="list-style-type: none"> ● tunneb ära ja nimetab romaani ja gooti stiili arhitektuuris (ümarmkaar/ teravkaar, hoone üldilme, akende suurus ja hulk,detailid); ● iseloomustab kunstiteoste toel keskaja kujutavat kunsti (temaatika, kujutamiseviis, kunstniku staatus, eesmärgid). <p>Märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju;</p> <ul style="list-style-type: none"> ● selgitab ristiusustamise mõju kultuurile ja keskkonnale kirikuehituse näite kaudu; ● teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel; ● toob näiteid keskaja inimeste teadmistest ja uskumustest haiguste kohta 	<p>Ristiusu õpetuse alused ja) ristiusu levik. Kiriku osa ühiskonnas, kiriku institutsioonid. Paavstivõimu tugevnemine, Innocentius III ja ristisõjad. Keskaja ülikoolid ja teadus. Romaani ja gooti stiil.</p>

<p>Toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist:</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid keskaja kirjandusest, kunstist ja muusikast; *iseloomustab keskaja kultuuripärandit näidete põhjal. 	
<p>Euroopa riigid varakeskajal.</p> <p>Toob näiteid rahvastikurännetest, selgitades nende põhjusi ja tagajärgi</p> <ul style="list-style-type: none"> • selgitab suure rahvaste rändamise põhjuseid ja mõju Euroopale; • nimetab Lääne-Rooma riigi aladel tekkinud germaanlaste riike; • iseloomustab germaanlaste ja roomlaste suhteid; • nimetab romaani ja germaani keelkonda kuuluvaid keeli <p>Analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel;</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab Frangi riigi tekkimist ning jagunemise põhjuseid ja tagajärgi (kolm tuumikala: Itaalia, Prantsusmaa ja Saksamaa); • teab, kus tekkis Frangi riik – kannab kontuurkaardile • selgitab milles seisnes ristiusu vastuvõtmise tähtsus Frangi riigi jaoks • selgitab, kes on Merovingid, kes on Karolingid. 	<p>Frangi riigi teke, riik Karl Suure ajal. Frangi riigi jagunemine, kolm tuumikala: Itaalia, Prantsusmaa ja Saksamaa. Karolingide renessanss.</p>
<p>Linnad ja linnaelu.</p> <p>Kirjeldab, kuidas on erineval ajal maailmas korraldatud inimeste heaolu, tuues näiteid tervishoiu, igapäeva elu ja turvalisuse korraldusest.</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab elu keskaegses linnas kasutades ajaloolaseid mõisteid õiges kontekstis • võrdleb elu keskaja ja tänapäeva linnas <p>Teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis</p> <p>Toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist</p>	<p>Kaupmehe ettevalmistus ja oskused. Mõju ühiskonnas. Elustiil</p> <p>Käsitöö erialad. Tsunftid. Ameti õppimine</p> <p>Autud ametid. Juudid. Pidalitõbised.</p> <p>Kerjused</p> <p>Omavalitsuse moodustamine. Linnaõigus.</p> <p>Rae ülesanded</p> <p>Rahamajanduse taassünd. Kaubavahetuse laienemine. Hansa Liit</p>

<ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid, mis Eesti linnades on säilinud keskajast <p>Märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju</p> <ul style="list-style-type: none"> • selgitab hansakaubanduse mõju Eesti linnade arengule. 	
<p>Euroopa riigid kõrgkeskajal.</p> <p>Analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel;</p> <ul style="list-style-type: none"> • võrdleb riigi kujunemist Prantsusmaal ja Inglismaal. <p>Analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga;</p> <p>Toob näiteid relvastuse arengust keskajal, nt Saja-aastase sõja käigus võeti kasutusele tulirelvad.</p>	<p>Euroopa riikide kujunemine. Keskvõimu nõrkus. Kuningriigid ja vabariigid</p>
<p>Keskaegse Euroopa naabrid: araablased, Bütsants, viikingid, Vana-Vene riik.</p> <p>Teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis;</p> <ul style="list-style-type: none"> • selgitab mõne näite põhjal keskaegse Euroopa suhteid naabritega; • teeb kirjalike või esemeliste allikate ja kunstiteoste põhjal lihtsamaid järeldusi <p>Arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda;</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid, kuidas suhted naabritega on mõjutanud eurooplaste maailmapilti, teadmisi, oskusi, • teeb lihtsamaid järeldusi rahvaste ja kultuuride vastastikuse mõju kohta. 	<p>Araablased, Araabia ühiskond. Muhamed. Islam, araabia kultuur ja selle mõju Euroopale. Ristiusk Bütsantsis, Bütsantsi kultuuri- ja teadussaavutused. Bütsantsi võitlus naabritega. Bütsantsi tugevuse põhjused. Skandinaavia eluviis ja ühiskond. Viikingite retked. Vana-Vene riigi teke.</p>
<p>Ristisõjad</p> <p>Toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid;</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob allikate põhjal esile ristisõdade põhjuse-tagajärje seoseid; <p>Selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu;</p>	

<ul style="list-style-type: none"> • selgitab, miks algasid ristisõjad Läänemere ääres ning kuidas need mõjutasid Eesti ajalugu <p>Analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist;</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab muistse vabadusvõitluse käiku ning paigutab selle sündmuse laiemasse ajaloolisse konteksti (ristisõjad Euroopas ja Liivimaal, keskaja algus Eestis); • nimetab muistse vabadusvõitluse põhjuseid ja tagajärgi • selgitab, kes oli Läti Henrik ja Lembitu ning miks nad on ajaloos olulised • selgitab, miks on Henriku Liivimaa kroonika tähtis ajalooallikas. 	
<p>Haridus, ülikoolid ja teadus.</p> <p>Loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest erinevatel ajastutel ning ühiskonnas toimunud muutustest;</p> <ul style="list-style-type: none"> • selgitab näidete toel, kellel ja kuidas oli keskajal võimalik haridust saada • nimetab keskaja seitse vaba kunsti; • toob näiteid keskaja teaduste: skolastika, alkeemia, astroloogia ja arstiteaduse uurimismeetoditest ja -tulemustest; • nimetab Euroopa esimesi ülikoole ja kirjeldab ülikoolides toimunud õppetööd. 	<p>Koolihariduse kättesaadavus. Kloostri- ja toomkoolid</p> <p>Esimesed ülikoolid, nende privileegid ja vabadused. Keskaja teadus</p> <p>Tehnilised uuendused. Aeg ja ajamõõtmine. Trükikunsti leiutamine. Arstiteaduse edusammud</p>
<p>Eesti keskajal.</p> <p>Toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid;</p> <ul style="list-style-type: none"> • märgib kaardile Liivi sõja järgse haldusjaotuse. <p>Arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda;</p> <p>Selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu;</p>	

<ul style="list-style-type: none"> • selgitab muutusi Liivimaa valitsemises peale muistse vabadusvõitluse lõppu. 	
Maailm varauusajal 1492–1600	
<p>Maadeavastused Selgitab Ameerika Ühendriikide kujunemislugu;</p> <ul style="list-style-type: none"> • selgitab Christoph Kolumbuse rolli Ameerika avastajana eurooplaste jaoks; • toob näiteid hispaanlastest ja portugallastest kolonisaatorite eesmärkidest ja tegevusest Ameerikas. <p>Toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest, annab kolonialismile hinnangu erinevast perspektiivist;</p> <ul style="list-style-type: none"> • märgib kaardile maadeavastajate retked. Kirjeldab retkesid oma sõnadega kasutades geograafia termineid. • selgitab eurooplaste kolonialismi põhjuseid ja tagajärgi Uues Maailmas; • toob näiteid hispaanlaste ja portugallaste tegevusest Uue Maailma avastus- ja vallutusretkedel; • annab hinnangu eurooplaste kolonisatsioonile Uues Maailmas kolonistide, põliselanike ja tänapäeva seisukohast. 	<p>Suured maadeavastused. Ameerika avastamine, maadeavastuste tähendus Euroopale ja Euroopa mõju avastatud maades</p>
<p>Reformatsioon ja vastureformatsioon. Toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi;</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid reformatsiooni eesmärkidest, levikust ja mõjust; • nimetab vastureformatsiooni põhjuseid ja tagajärgi. <p>Analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel;</p> <ul style="list-style-type: none"> • uurib ja tutvustab mõne keskajal elanud inimese võimalusi ja valikuid Marthin Lutheri ja tema mõttekaaslaste näitel. 	<p>Reformatsioon Saksamaal. Martin Luther. Vastureformatsioon.</p>
<p>Renessanss ja humanism. Loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob</p>	<p>Ühiskond hiliskeskajal, tehnoloogia, uue maailmapildi kujunemine. Tehnoloogia</p>

<p>näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest erinevatel ajastutel ning ühiskonnas toimunud muutustest;</p> <ul style="list-style-type: none">• võrdleb skolastikat ja humanismi;• toob näiteid humanistide, maadeavastajate ja renessansiajastu õpetlaste tegevusest ja selgitab nende tegevuse mõju teadusliku maailmapildi kujunemisele. <p>Selgitab ja toob näiteid, kuidas inimesed on erinevatel ajastutel loodusesse suhtunud;</p> <ul style="list-style-type: none">• selgitab, kuidas teadusliku maailmapildi kujunemine hiliskeskajal on mõjutanud inimeste suhtumist loodusesse.	<p>areng, majandussuhted, humanism, kujutav kunst, Leonardo da Vinci.</p>
--	---

8. klassi ajalugu

Õpitulemused	Õppesisu
Maailm 1600–1815	
Teab, mis muutused toimusid Rootsi ja Vene ajal Eesti võimukorralduses, talurahva elus, hariduses ja kultuuris ning mis olid Põhjasõja tagajärjed Eestile	Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus, valitsemine, keskvõim ja aadli omavalitsus, Balti erikord, Põhjasõda, Peeter I, Eesti talurahvas 17. ja 18. sajandil, muutused majanduses ja poliitikas, vaimuelu (religioon, haridus, kirjasõna).
Selgitab valitsemiskorralduse muutusi uusajal: seisuslik riik, absolutism, valgustatud absolutism, parlamentarism	Uusaja ühiskonna põhijooned Euroopas, absolutismi kujunemine, Louis XIV, valgustusfilosoofia, Inglise kodusõda ja restauratsioon, Inglismaa ja Prantsusmaa, 18. sajandi valgustatud absolutism Preisimaa näitel, Friedrich II.
Selgitab Prantsuse revolutsiooni ning Napoleoni reformide põhjusi, tagajärgi ja mõju	Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni ajastu. Prantsuse revolutsiooni põhjused ja kulg, Napoleoni reformid
Toob esile ühiskonna ümberkorralduse võimalusi reformide ja revolutsiooni teel ning saab aru, mille poolest need erinevad;	
Teab, kuidas tekkisid Ameerika Ühendriigid, ja kirjeldab Ameerika Ühendriikide riigikorraldust	USA iseseisvumine, Iseseisvussõda, USA riiklik korraldus.
Kirjeldab baroki ja klassitsismi põhijooni.	Kultuur: barokk, klassitsism.
Maailm 1815–1918	
Kirjeldab rahvuslikku liikumist Eestis ja Euroopas	Rahvuslus ja rahvusriigid, rahvusluse kasv Euroopas, rahvusriigi loomine Saksamaa näitel. Vene impeeriumi äärealade poliitika, talurahvaseadused, rahvuslik ärkamine, selle eeldused, liidrid ja üritused, venestusaeg.
Teab Esimese maailmasõja põhjusi ja tagajärgi;	Esimene maailmasõda, uue jõudude vahekorra kujunemine Euroopas, sõja põhjused, kulg ja tagajärjed, maailmasõja mõju Eestile.
Selgitab Eesti iseseisvumist	Maailmasõja mõju Eestile. Eesti iseseisvumine: autonoomiast Vabadussõjani.
Iseloomustab 19. sajandi ja 20. sajandi alguse peamisi kultuurisaavutusi.	Kultuur 19. sajandil ja 20. sajandi algul: eluolu, ajakirjandus, seltsiliikumine, sh kodukohas.

9. klassi ajalugu

Lähiajalugu	
Õpitulemused	Õppesisu
Maailm kahe maailmasõja vahel 1918–1939	
<p>Esimese maailmasõja tagajärjed</p> <p>Selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajalooos</p> <p>Teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis</p> <p>Arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda</p> <p>Toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid</p> <p>Toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi</p> <ul style="list-style-type: none">• teab, millised olid Esimese maailmasõja tagajärjed;• teab, kuidas muutus Euroopa poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda;• teab ja selgitab Rahvasteliidu Esimese maailmasõja järgset rolli;• kasutab ajalookaarti ja analüüsib teemakohaseid allikaid.	<p>Rahvusvaheline olukord, Pariisi rahukonverents, poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda, Versailles' süsteem. Rahvasteliidu tegevus ja mõju, sõjakollete kujunemine Aasias ja Euroopas. Maailmamajandus, ülemaailmse majanduskriisi põhjused, olemus ja tagajärjed.</p>
<p>Eesti vabadussõda</p> <p>Analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis</p> <ul style="list-style-type: none">• teab, kes olid Jaan Poska, Johan Laidoner ja Julius Kuperjanov ning selgitab nende tähtsust;• teab, millal toimus vabadussõda;• teab vabadussõja põhjuseid ja tagajärgi;• kasutab ajalookaarti sõja pöördeliste sündmuste selgitamisel;• teab ja selgitab vabadussõja rolli Eesti iseseisvuse kindlustamisel.	<p>Eesti Vabariik, Vabadussõda,</p>
<p>Demokraatia ja diktatuurid 1920.-1930. aastatel.</p> <p>Iseloomustab erinevaid poliitilisi õpetusi ja nende peamisi toetusgruppe ühiskonnas;</p>	<p>Demokraatia ja diktatuuri põhijooned. Demokraatia Ameerika Ühendriikide näitel,</p>

<p>Analüüsib, mis on iseloomulik konservatismile, liberalismile ja sotsiaaldemokraatiale tänapäeval</p> <p>Kujundab oma poliitilise eelistuse ja põhjendab seda</p> <p>Tunneb ära äärmusluse ja populismi tunnused minevikus ja tänapäeval</p> <p>Teab demokraatiale iseloomulikke jooni selle kujunemise ajal ja tänapäeval ja toob näiteid demokraatia arengust antiikajast tänapäevani.</p> <ul style="list-style-type: none"> • iseloomustab ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda; • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism; • teab, kes olid Benito Mussolini, Adolf Hitler, Jossif Stalin, Franklin D. Roosevelt ja iseloomustab nende tegevust; • võrdleb autoritarismi ja totalitarismi. 	<p>autoritarism Itaalia näitel, totalitarism NSV Liidu ja Saksamaa näitel.</p>
<p>Demokraatlik ja autoritaarne Eesti.</p> <p>Toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide teel ja analüüsib nende mõju</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab mõjukaid ühiskonnaelu tegelasi ja toob näiteid nende tegevusest; • selgitab ja toob näiteid mõistete ideoloogia, reform ja revolutsioon kohta; • kirjeldab ning võrdleb Eesti Vabariigi arengut demokraatliku parlamentarismi aastail ja vaikival ajastul. 	<p>Asutav Kogu, maareform ja põhiseadus, demokraatliku parlamentarismi aastad, vaikiv ajastu, majandus, kultuur ja eluolu, välispoliitika.</p>
<p>Majandus maailmas ja Eestis kahe maailmasõja vahel.</p> <p>Analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ning negatiivset mõju ühiskonnale</p> <p>Arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma Seisukoha ning põhjendab seda</p>	<p>Ülemaailmse majanduskriisi põhjused, olemus ja tagajärjed Majanduskriisi mõju erinevatele riikidele</p>

<p>Selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega</p> <p>Arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda</p> <p>Toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab ja võrdleb maailma ning Eesti majandusolusid kahe maailmasõja vahel; • teab, mis muutused tõi kaasa konveiermeetodi; kasutuselevõtmine • teab, mis olid suure majanduskriisi põhjused ja tagajärjed. 	
<p>Kultuur kahe maailmasõja vahel maailmas ja Eestis.</p> <p>Teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel</p> <p>Toob näiteid erinevate ajastute kultuurist</p> <p>Analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile</p> <p>Mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga</p> <p>Märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju</p> <p>Märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab kultuuri arengut ja eluolu Eesti Vabariigis ning maailmas; • nimetab uusi kultuurinähtusi ja tähtsamaid kultuurisaavutusi; • nimetab mõnda kultuuritegelast maailmas ja Eestis ning selgitab tema olulisust kultuuriloos. 	<p>Kultuur ja eluolu kahe maailmasõja vahe Eestisl, uued kultuurinähtused, teadus, tehnika areng, aatomiuringud, auto ja lennuk, raadio, kino ja film, kirjandus ja kunst, uued propagandavahendid. Kultuur ja eluolu paikkonnas 20. sajandi algul.</p>

Teine maailmasõda 1939–1945.	
<p>Rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel.</p> <p>Toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid.</p> <p>Arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda.</p> <p>Analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel.</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab, milline oli rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel; • teab ja kirjeldab sündmuseid, mis viisid Teise maailmasõjani. 	<p>Rahvusvaheline olukord. Lääneriikide järeleandmised Saksamaale. München. MRP.</p>
<p>Teine maailmasõda.</p> <p>Toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid</p> <p>Arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab, millal algas ja lõppes Teine maailmasõda; • toob esile Teise maailmasõja puhkemise põhjused, sõja tulemused ja tagajärjed; • seletab mõisteid MRP, holokaust, ÜRO; • kirjeldab ajalookaardile tuginedes Teise maailmasõja sõjategevuse kulgu; • analüüsib ja hindab inimõiguste rikkumise põhjuseid ajaloolises kontekstis. 	<p>Sõjategevuse üldiseloostus, sõja algus ja lõpp, sõdivad pooled. Sõjategevus, rinded: Idarinne, Läänerinne, Vaikse Ookeani ja Põhja-Aafrika piirkond. Holokaust, ÜRO asutamine.</p>
<p>Eesti Teises maailmasõjas.</p> <p>Toob näiteid rahvastikurännetest, selgitades nende põhjusi ja tagajärg</p> <p>Analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel</p> <p>Analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist</p> <ul style="list-style-type: none"> • selgitab MRP ja baaside lepingu tähtsust Eesti ajaloos; • selgitab Eesti iseseisvumise kaotamise põhjuseid, tagajärgi, sündmuste käiku ja seoseid tänapäevaga; 	<p>Eesti Teise maailmasõja ajal, baaside ajastu, iseseisvuse kaotamine, juuniküüditamine, sõjategevus Eesti territooriumil, Nõukogude ja Saksa okupatsioon. Teise maailmasõja mõjud.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • selgitab mõisteid MRP, küüditamine, baaside leping, okupatsioon; • analüüsib eestlaste valikuid Teises maailmasõjas. 	
<p>Maailm pärast Teist maailmasõda.</p>	
<p>Külm sõda. Arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda. Selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajalooos</p> <ul style="list-style-type: none"> • iseloomustab külma sõja kujunemist ja olemust, toob esile selle avaldumise valdkonnad ja vormid; • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid külm sõda, kriisikolle, raudne eesriie. 	<p>Külm sõda, külma sõja põhijooned ja avaldumisvormid, kriisid ja sõjad. Läänemaailm USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel.</p>
<p>Demokraatlik maailm pärast Teist maailmasõda. Analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel Selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajalooos Arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ja põhjendab seda</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab tööstusriikide arengut USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel • teab, kes olid Martin Luther King, Margaret Thatcher ja Ronald Reagan ning iseloomustab nende tegevust • iseloomustab erinevaid sotsiaalseid liikumisi ja toob näiteid • kirjeldab Saksamaa poliitilist olukorda ajaloo kaardi toel. 	<p>USA ühiskond, sisepoliitika, ühiskondlikud liikumised, välispoliitika. Saksamaa Liitvabariigi majanduse areng, Ida- ja Lääne-Saksamaa suhted..</p>
<p>Kommunistlikud riigid ja Eesti NSV. Analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist Iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooperioode</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab NSVL liidreid (Stalin, Hruštšov, Brežnev, Gorbatšov) ning iseloomustab nende võimuperioodi; 	<p>Kommunistlikud riigid, kommunistliku süsteemi teke. NSV Liit, stalinism, sula, stagnatsioon. Eesti Nõukogude okupatsiooni all, piiride muutumine, repressioonid, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, poliitiline juhtimine, kultuur ja eluolu.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • võrdleb eri perioode arutluse käigus; • toob esile kommunistlikule ühiskonnale iseloomulikke jooni (võimu koondumine, vastandumine läänele, propaganda jne); • selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu; • kirjeldab nõukogude võimu mõju Eesti ajaloole pärast Teist maailmasõda, toob välja iseloomulikud jooned näidete abil, kasutab mõisteid õiges kontekstis. 	
<p>Kultuur ja eluolu 20. sajandi teises pooles maailmas ja Eesti NSV-s.</p> <p>Kirjeldab, kuidas on erineval ajal maailmas korraldatud inimeste heaolu, tuues näiteid Hariduse, tervishoiu, igapäevaelu ja turvalisuse korraldusest</p> <p>Toob näiteid hariduse, tervishoiu, sotsiaal- ja igapäevaelu valdkonnast eri ajastutel</p> <p>Märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda</p> <p>Analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile,</p> <p>Mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga</p> <p>Toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist</p> <ul style="list-style-type: none"> • iseloomustab kultuuri ja eluolu muutumist 20. sajandi teisel poolel; • teab mõnda maailma ja Eesti tuntud kultuuritegelast ja selgitab nende tähtsust. 	<p>Teaduse ja tehnika areng: aatomiuringud, infotehnoloogia, massikultuur. Naine ja ühiskondlik elu, muutused mentaliteedis, globaalprobleemid.</p>
<p>Eesti iseseisvuse taastamine.</p> <p>Teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis</p> <p>Selgitab, kuidas igal inimesel on võimalik olla traditsioonide hoidmise kaudu kultuuripärandi kandja</p>	<p>Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamine. Laulev revolutsioon, Balti kett, põhiseadusliku korra taastamine.</p>

<p>Selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu</p> <ul style="list-style-type: none"> ● kirjeldab Eesti iseseisvuse taastamist ja Eesti Vabariigi arengut; ● seletab ja kasutab kontekstis mõisteid perestroika, glasnost, Balti kett, laulev revolutsioon; ● nimetab võtmeisikuid Eesti iseseisvuse taastamise protsessis ja annab hinnangu nende tegevusele ajaloolises kontekstis. 	
<p>Maailm 1990. aastatest alates.</p> <p>Iseloomustab nüüdisaja demokraatlikku ühiskonda mõne riigi näitel</p> <p>Selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega</p> <p>Märgab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju</p> <p>Analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile,</p> <p>Mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob esile kommunistliku süsteemi kokkuvarisemise põhjused ja tagajärjed; ● teab ja näitab muutusi maailma poliitilisel kaardil 1990. aastatel; ● teab ja toob näiteid globaalprobleemide kohta; ● analüüsib kriitiliselt mineviku tõlgendusi ja nende mõju iseenda ning kogukonna olevikule ja tulevikule. 	<p>Maailm alates 1990. aastaist, üldülevaade, Euroopa Liidu laienemine, NATO laienemine, uued vastasseisud. Kultuur ja eluolu 20. sajandi teisel poolel. Teaduse ja tehnika areng, aatomiuringud, infotehnoloogia, massi- kultuur, naine ja ühiskondlik elu, muutused mentaliteedis. Poliitilised liikumised, kultuur ja eluolu ning ajalooline mälu ja mäluasutused kodukohas.</p>

6. klassi ühiskonnaõpetus

Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Demokraatia põhimõtted ja selle toimimine	
<p>Õpilane</p> <ol style="list-style-type: none">1. Teab kodukohas tegutsevaid kodanikuühendusi ja -algatusi.2. Teab lapse õigusi ja olulisemaid inimõigusi.3. Teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma.4. Mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat.5. Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslikke institutsioone ja olulisemaid ametikohti.	<p>Kohalik omavalitsus., linn, vald. Naabrivalve. Teeme ära, talgud. Noorteorganisatsioonid. Kaitseliit.</p> <p>Lapse õigused . Inimõigused ja kohustused.</p> <p>Eesti vabariigi põhiseadus. Kohus. Politsei ja muud võimuorganid. Koolidemokraatia ja kooli juht. Kooli Kodukord. Riigi definitsioon. Riikide mõju üksteisele. Euroopa Liit. Kes juhib riiki? Demokraatia Eesti Vabariigis. Eesti Vabariigi valitsemisvorm. Riigikogu.</p>
Allikad ja autoriõigused	
<ol style="list-style-type: none">6. Eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust.7. Teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata.	<p>Teave. Teabekanalid, usaldusväärsus. Autoriõigused. Viitamine allikatele. Teabe leidmine eriala õppimiseks ja töökoha leidmiseks.</p>
Kultuur	
<ol style="list-style-type: none">8. Teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi.9. Teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja.	<p>Eestis elavad erinevad rahvused. Mitmekultuuriline ühiskond. Erinevad usundid maailmas. Erinevad usundid Eestis.</p>
Planeerimine ja tarbimine	
<ol style="list-style-type: none">10. Tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida, kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti.11. Oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada.12. Käitub teadliku tarbijana.	<p>Aja planeerimine. Tarbimine. Majandus ja majandusvaldkonnad. Tervise- ja turvariskid. Raha, pangakaart. Rahaga ümberkäimine, kokkuvõtteid. Teadlik tarbimine.</p>

9. klassi ühiskonnaõpetus

Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none">1) analüüsib näidete põhjal suur- ja väikeriikide, naaberriikide, demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide vastastikuseid suhteid;2) selgitab riikide koostööd rahvusvahelistes organisatsioonides, toob näiteid;3) teab erinevaid demokraatlikus ühiskonnas osalemise võimalusi, toob näiteid;4) selgitab näidete abil võimude lahususe põhimõtet;5) loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur;6) toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides;7) selgitab avaliku konkursi tähtsust;8) teeb vahet riigi-, era- ja kodaniku sektoril, toob näiteid nende tegevusest ja koostööst ühiskonnas ja üksikisikute võimalusest osaleda riigi-, era- ja kodaniku sektoris;9) kirjeldab erinevate majandussüsteemide iseloomulikke tunnuseid ja toimimist;10) teab maksude vajalikkust ühiskonna toimimisel, eristab otseseid ja kaudseid makse;11) analüüsib vabalt valitud näidete põhjal inimeste tarbimiskäitumist;12) selgitab liigtarbimise põhjusi ja mõju üksikisikule, ühiskonnale ja keskkonnale;13) analüüsib valitud erialal tegutsemise võimalusi, lähtudes eriala spetsiifikast ja tuues esile palgatöötajana ja ettevõtjana tegutsemise erisused;14) teab, mis on sotsiaalne ettevõtlus, ja toob näiteid selle võimalustest;15) märkab ohtu demokraatiale enda ümbruskonnas ja ühiskonnas ning on valmis sellele oma võimaluste piires vastu seisma;	<p>Demokraatliku ja mittedemokraatliku ühiskonna erinevused.</p> <p>Demokraatliku valitsemise põhijooned: võimuorganite valitavus ja aruandlus, võimude lahusus ja tasakaal.</p> <p>Avalik sektor ja selle institutsioonid (riigiasutused, kohalik omavalitsus, avalik-õiguslikud asutused)</p> <p>Erasektor, kui kasumile suunatud sektor.</p> <p>Kolmas sektor, kui mittetulundussektor.</p> <p>Sihtasutused, heategevus, vabatahtlik töö, kodanikualgatused).</p> <p>Riigi roll majanduses: planeerimine ja regulatsioon. Riigieelarve. Maksud, maksustamise põhimõtted. Tulude ümberjagamine. Ühishüved ja sotsiaalne turvalisus. Aus maksumaksmine.</p> <p>Sotsiaaltoetused ja sotsiaalkindlustus.</p> <p>Tööturg. Tööturu mõiste. Töandja ja töövõtja rollid töösuhetes. Tööõigus.</p> <p>Hõivepoliitika, tööturu meetmed töandjatele ja tööotsijatele. Isiklik majanduslik toimetulek. Eesmärkide seadmine ja ressursside hindamine. Palk ja palgaläbirääkimised. Isiklik eelarve.</p> <p>Elukestva Õppe tähtsus pikaajalises toimetulekus.</p> <p>Säästmine ja investeerimine. Laenamine.</p> <p>Tarbijakäitumine, säästlik ja õiglase tarbimine. Tarbijakaitse kaupade ja teenuste turul. Tootemärgistused. Isiklik ettevõtlus .</p>

<p>16) toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid;</p> <p>17) selgitab soorollide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese valikutele;</p> <p>18) teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid;</p> <p>19) nimetab põhiseaduse abil Vabariigi Valitsuse, Riigikogu, Vabariigi Presidendi ja kohaliku omavalitsuse peamisi ülesandeid;</p> <p>20) teab võimalusi, kuidas kodanikud ja mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist;</p> <p>21) analüüsib enda võimalusi kooli ja kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel;</p> <p>22) teab Euroopa Liidu liikmesriike ja mõistab, miks Euroopa Liidu liikmesriik peab liikmelisusest tulenevaid kohustusi täitma;</p> <p>23) toob näiteid Euroopa Liidu kodanike õigustest ja võimalustest, seostades neid enda eluga;</p> <p>24) oskab allikatest leida asjakohast infot oma arvamuse kujundamiseks;</p> <p>25) tunneb ära vale uudise ja propaganda ja teab, miks need võivad olla ohtlikud;</p> <p>26) oskab kasutada allikaid õppetöös, viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt;</p> <p>27) võrdleb tõekspidamisi, tavasid ja praktikaid erinevate kultuuride ja subkultuuride näitel;</p> <p>28) mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust kultuuriliste erimeelsuste puhul;</p> <p>29) märkab ja analüüsib diskrimineerimisjuhtumit ja pakub välja lahendusi;</p> <p>30) toob näiteid kultuuri laenude ja -mõjutuste kohta eesti kultuuris;</p> <p>31) mõistab identiteedi määratlust, selgitab näidete varal, mis on sotsiaalne, kultuuri- ja rahvuslik identiteet ning mitmikidentiteet;</p>	<p>Kodanikuvabadused ja -õigused.</p> <p>Lapse õigused, kohustused ja vastutus.</p> <p>Inimõigused meie igapäevaelus, riigi ja üksikisiku roll nende tagamisel Põhiõigused; sotsiaal-majanduslikud, poliitilised ja kultuurilised õigused. Lastekaitse rahvusvahelised probleemid.</p> <p>Inimkaubandus, tööorjus, seksuaalne eksploatatsioon jm UNICEFi tegevus Põhiseadus. Põhiseaduslikud institutsioonid. Riigikogu koosseis ja ülesanded. Valitsuse moodustamine ja ülesanded. Vabariigi President. Kontrollorganid: õiguskantsler, riigikontroll. Kohus. Kohalik Omavalitsus</p> <p>Õigussüsteem: Eesti kohtusüsteem.</p> <p>Õigusaktide kasutamine. Alaealiste õiguslik vastutus. Kodakondsus. Eesti kodakondsuse saamise tingimused. Kodanikuõigused ja -kohustused. Eesti parlamendierakonnad. Kodanikuühiskonna olemus ja põhijooned. Vabaühendused ja MTÜd. Kirik ja usuühendused Kodanikuosalus ja kodanikualgatus. Kodanikuajakirjandus. Vabatahtlik tegevus, kaasatus ühendustesse ja organisatsioonidesse. Noorte osalusvõimalused. Õpilasmavalitsus ja õpilasorganisatsioonid. Noorteprojektid</p> <p>Käitumine kriisi oludes</p> <p>Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikud, kodakondsuseta isikud ning kolmandate riikide kodanikud, nende õigused ja kohustused Eestis. Erakonna ülesanded demokraatlikus riigis.</p> <p>Ajakirjanduse roll ühiskonnas: informeerimine, tähelepanu juhtimine probleemidele, avaliku arvamuse kujundamine, meelelahutus.</p> <p>Kommunikatsioonieetika, avaliku ja eraelu piir, suhtlemiskultuur.</p> <p>Turunduskommunikatsioon, selle funktsioon ja liigid: valimisreklaam, sotsiaalreklaam, kommertsreklaam. Meediamajanduse põhitõed (sisu ja reklaami vahekord, tulud ja kulud meedias).</p>
--	--

<p>32) toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale;</p> <p>33) analüüsib oma kogemuste põhjal iseenda kultuuritarbimist;</p> <p>34) selgitab, miks on oluline tunda kultuuripärandit;</p> <p>35) toob näiteid Eesti kultuuri levikust maailmas;</p> <p>36) analüüsib riske, teeb ettepanekuid nende maandamiseks, demonstreerib õpituatsioonis ohuolukorra asjakohast lahendamist, selgitades oma käitumist.</p>	<p>Autoriõigused ja - vastutus, teoste kasutamine, viitamine, tsiteerimine, üles- ja allalaadimine. Plagieerimine.</p> <p>Teabe tõlgendamine ning kriitiline analüüs; fakti ja arvamuse eristamine.</p> <p>Sotsiaalsed rühmad ühiskonnas: soolised, ealised, rahvuslikud, usulised, varanduslikud, regionaalsed jm Sotsiaalne kihistumine ja selle põhjused. Sotsiaalse sidusus. Sotsiaalne Tõrjutus Sotsiaalne õigus ja võrdõiguslikkus. Solidaarsus Väärtused ja identiteedid. Mitmekultuuriline ühiskond ja selle võimalused ning probleemid.</p>
---	--

2. klassi inimeseõpetus

Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Mina	
<p>Väärtustab enda ja kaaslaste huvisid ning positiivset suhtumist iseendasse.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● kirjeldab enda huvisid ja tegevusi ● põhjendab, miks on vaja endasse positiivselt suhtuda ● teab, et inimesed on erinevad nii bioloogiliselt kui ka sotsiaalselt ning märkab inimeste sarnasusi ja erinevusi 	<p>Diskussioon ja vastavasisuline laste- ja/või noorsookirjanduse lisalugemine. Paaristöö, diskussioon väikestes rühmades; enesehindamine. Mõttekaart. Loovtöö: visuaalne pilt. Õppemängud (n liikumismängud). Õppemäng: <i>Astu ringi sisse</i>. Iga õpilane nimetab ühe asja enda juures, nt hobi, omadus, välimuse kirjeldus ning astub ringi sisse. Need õpilased, kelle kohta see väide samuti käib astuvad ka. Iga õpilane saab sõna vähemalt ühe korra. Individuaalne töö: Õpilane paneb kirja 15 asja, mis talle enda juures meeldib. Õppemäng: Mäng palliga. Minu tähtsad asjad. Ringis. Esmalt visates palli teisele mängijale öeldakse midagi enda kohta - huvi, mis meeldib, mis on oluline. Teises ringi visates palli öeldakse midagi kaaslaste kohta kellele palli visatakse - mis tema juures meeldib. Rühmatöö. Meie huvid ja lemmiktegevused.</p>
Mina ja tervis	
<p>Oskab oma tervist hoida.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob näited tervist hoidvast käitumisest (hügieen, karastamine, mitmekesine toit, uni ja puhkus ning kehaline aktiivsus) ja selgitab tervist hoidva käitumise vajalikkust ● nimetab mõningaid haiguste tunnuseid ● teab hädaabinumbrit ja oskab vajaduse korral kutsuda abi. 	<p>Diskussioon ja vastavasisuline laste- ja/või noorsookirjanduse lisalugemine. Paaristöö, diskussioon väikestes rühmades; enesehindamine. Mõttekaart. Loovtöö: visuaalne pilt. Õppemängud (n liikumismängud). Õppemäng: <i>Astu ringi sisse</i>. Iga õpilane nimetab ühe asja enda juures, nt hobi, omadus, välimuse kirjeldus ning astub ringi sisse. Need õpilased, kelle kohta see väide samuti käib astuvad ka. Iga õpilane saab sõna vähemalt ühe korra.</p>

	<p>Individuaalne töö: Õpilane paneb kirja 15 asja, mis talle enda juures meeldib.</p> <p>Õppemäng: Mäng palliga. Minu tähtsad asjad. Ringis. Esmalt visates palli teisele mängijale öeldakse midagi enda kohta - huvi, mis meeldib, mis on oluline. Teises ringi visates palli öeldakse midagi kaaslaste kohta kellele palli visatakse - mis tema juures meeldib.</p> <p>Rühmatöö. Meie huvid ja lemmiktegevused.</p>
Mina ja minu pere	
<p>Mõistab sõpruse ja koostöö väärtust ning üksteise eest hoolitsemise ja abistamise vajadust.</p> <ul style="list-style-type: none"> kirjeldab enda ja pereliikmete ülesandeid kodus, toob näiteid üksteise abistamisest ja pereliikmetega arvestamisest toob näiteid oma õigustest ja kohustustest peres, koolis ja ühiskonnas. 	<p>Diskussioon ja rühmatöö vastavasisulise lasteluule ja/või lastekirjanduse alusel.</p> <p>Õppemängud.</p> <p>Rollimäng.</p> <p>Multifilm: <u>Jänku-Jussi väike heategu</u>.</p> <p>Õpetaja juhitud arutelu, miks on oluline iga pereliikme panus kodus?</p> <p>Video vaatamine: <u>NOVA seletab: Millised on lapse õigused?</u> Õpetaja koostab video kohta eelnevalt küsimused ning jagab need paari peale ning õpilased peavad leidma vastused. Arutelu.</p> <p>Mõttekaart: Minu õigused kohustused kodus, koolis ja lähiümbruses.</p> <p>Lastega filosoferimine: õigus, kohustus, vastutus.</p> <p><u>Lastega filosoferimisest Õppemeetodid: lastega filosoferimine</u></p>
Mina ja Eesti	
<p>Näitab Eesti Vabariigi ja oma kodukoha asukohta kaardil, tunneb Eesti ja kodukoha sümbolikat, olulisi inimesi ja paiku.</p> <ul style="list-style-type: none"> Teab eesti rahvakombeid ja mõistab enda rolli kommete ja tavade hoidja ja kandjana. 	<p>Multifilmid:</p> <p><u>Jänku-Juss Vabariigi aastapäeva paraadil.</u></p> <p><u>Jänku-Juss ja Vabadussõda.</u></p> <p><u>Jänku-Juss ja kangelased.</u></p> <p><u>23. Juuni on võidupüha.</u></p> <p><u>14. Juuni on leinapäev</u></p> <p>Haring, L. Arnek, P., Ever, K., Kõivupuu, M., ja Reest, N. Inimeseõpetus algklassidele,</p>

<ul style="list-style-type: none"> ● Suhtub sallivalt Eestis elavate inimeste keelelistesse ja kultuurilistesse erinevustesse. ● leiab kaardilt Eesti ja kodukoha ● nimetab Eesti Vabariigi pealinna ja sünnipäeva ● teab, kes on Eesti Vabariigi president ● tunneb ära, kirjeldab ja kujutab kodukoha ja Eesti Vabariigi sümboolikat ● teab ja tutvustab oma kodukoha olulisi inimesi ja paiku ● võrdleb rahvakombeid minevikus ja tänapäeval, nt mardipäev, kadripäev, jõulud, vastlapäev, jaanipäev jt ● toob näiteid oma klassis või kodukohas elavate inimeste tavadest ja kommetest ● selgitab, kuidas õpilane saab ise olla kommete ja tavade hoidja. 	<p>I osa. Avita. Me elame Eestis. https://www.opiq.ee/Kit/Details/449 Video: -<u>Mina ka: Eesti</u>, - <u>Mina ka: Eestimaa</u>, Luuletuse kirjutamine Eestile kasutades riigi sümboleid ja sõnu. Joonistus: Minu Eesti. Joonistus: Eesti ja kodukoha lipp ning vapp. Viktoriin: Eesti. Õppekäik. Õppekäigu järgselt nähtust üheskoos kollaaži loomine. Õpiprojekt (infootsing): rahvakombed minevikus ja tänapäeval. Multifilmid: <u>Jussi jaanipäev</u>. <u>Jussi mardipäev</u>. 1.<u>september on teadmispäev</u> Lühijutu kirjutamine ja joonistamine: Kuidas tähistan (nt kadripäeva, mardipäeva). Tähtpäevade alias. Rühmades miniuurimused rahvakommete kohta. Teemapäev: kodukohas elavate inimeste tavad ja kombed. Teemakohane loovtöö. Multifilmid: <u>Jussi sõber Ghanast</u>. <u>Juss saab seitsme-aastaseks</u>. <u>Jussi õpetaja sünnipäev</u>. Õpiprojekt: meie klassi tavad ja kombed nüüd ja 10 aasta pärast. Arutelu: millised tähtpäevi tähistatakse õpilaste peredes ja kodukohas ning kuidas? Millised on kodukoha tavad ja kombed tulevikus?</p>
Mina: aeg ja asjad	
Oskab planeerida oma tegevusi ja väärtustab aktiivset vaba aja veetmist	Individuaaltöö. Päeva- ja nädalakava.

<ul style="list-style-type: none"> ● Mõistab õppimise tähtsust igapäevaelus hakkama saamisel ja tuleviku kavandamisel; ● planeerib oma päeva ja nädalat terviseteadlikult ● toob näiteid, kuidas õppimine aitab igapäevaelus hakkama saada ● sõnastab enda õppimise eesmärged ja seostab neid enda huvidega ● seostab igapäevavalikuid tuleviku eesmärkidega. 	<p>Arutelu: millistest tegevustest koosneb õpilase päev ja nädal Millised tegevused on kõige olulisemad ja mis vähem olulisemad, kuidas aega jagada.</p> <p>Loovtöö - oma elu ajatelg.</p> <p>Multifilm: <u>Jussi ja Jassi varandus</u></p> <p>Diskussioon ja rühmatöö: vastavasisulise lasteluule ja/või lastekirjanduse alusel.</p> <p>Paaristöö: näited aja kulu ja seisu kohta.</p> <p>Teemapäev: kodukohas kasutatavate asjade väärtus lähtudes nende loomiseks või ehitamiseks tehtust.</p> <p>Loovtöö: isiklik õpimapp - mina ja minu meeled õppimisel.</p> <p>Multifilm: <u>Jänku-Jussi viis meelt</u>. <u>Viis meelt</u>. Keelekümbluskeskus. https://e-koolikott.ee/rest/uploadedFile/2590/Viis_meelt.pdf</p> <p>Arutelu allika põhjal: <u>Bibi tahab mängida</u>. <u>Aga kus on ta sõbrad?</u></p> <p>Võistlusmäng grupidööna: milleks on vaja matemaatikat/ inglise keelt/ inimeseõpetust ... (ja teisi õppeaineid), et olla tark ja tubli?</p> <p>Individuaalne õpimapp. Sõnastab mõne oma huviga seoses eesmärgi, mida soovib saavutada. Selgitab mida eesmärgi saavutamiseks teha plaanib. Kindla ajavahemiku järel selgitab kuidas ta eesmärgi saavutamine õnnestus ja mida võinuks teha teisiti.</p> <p>Loovülesanne. Mina suurena.</p>
--	--

3. klassi inimeseõpetus

Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Mina	
<ul style="list-style-type: none"> ● põhjendab, miks on vaja endasse positiivselt suhtuda; ● teab, et inimesed on erinevad nii bioloogiliselt kui ka sotsiaalselt ning märkab inimeste sarnasusi ja erinevusi; ● nimetab inimeste õigusi ja nendega kaasnevaid kohustusi; ● toob näiteid oma õigustest ja kohustustest peres, koolis ja ühiskonnas. 	<p>Diskussioon ja paaristöö vastavasisulise lasteluule ja/või lastekirjanduse alusel. Loovtöö: plakat, poster. Mõistekaart. Teemapäev. Õpitsenaarium: Sallivus https://sisu.ut.ee/opitsenaariumid/sallivus</p> <p>Diskussioon ja rühmatöö. Mõistekaart. Kampaania/plakat/flaier. Video: TEEVIIT JUUNIOR #4: Lapse õigused ja kohustused https://www.youtube.com/watch?v=o7o0FoZKbPQ Multifilmid: <u>Jänku-Juss räägib laste õigustest ja kohustustest.</u> <u>Jänku-Juss saab endale lemmiklooma Tutvumine ÜRO lapse õiguste konventsiooniga.</u> Kas minul on nimetatud õigused? Rühmatöö. Meie kohustused. Maailmahariduslik ülesanne. <u>Lapse õigused I – Malala Yousafzai.</u></p>
Mina ja tervis	
<ul style="list-style-type: none"> ● toob näiteid terviseriskidest ja teab kuidas püsida terve; ● selgitab ja demonstreerib õpituatsioonis esmaabi võimalusi, nt haav, kukkumine, ninaverejooks, põletus, putukapiste; ● teab hädaabinumbrit ja oskab vajaduse korral kutsuda abi. 	<p>Diskussioon. Mõistekaart. Rühmatöö. Video: <u>Tervislikud eluviisid – sport ja puhkus.</u> Probleemülesande lahendus paaris- ja rühmatöös. Rollimäng. Video: <u>Lapse keha on tema enda oma!</u> Õppemängud (liikumine).</p>

	<p>Loovülesanne: <i>Doktor mina</i>. Annab nt plakati kujul soovitusi enda ealistele tervisliku eluviisi teemal .</p> <p>EIS ülesanded, vajalik õpetajal sisse logimine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Mari ja Jüri eluviisid</u> ID:20309 • <u>Vaimne ja füüsiline tervis</u> ID: 20313 <p>Demonstratsioon ja praktiline tegevus.</p> <p>Näiteks multifilm: <u>Jänku-Juss õpib mürgistustest hoiduma.</u></p> <p>Video: <u>Esmaabi õppevideod inimeseõpetuse teema „Tervis“ õppimiseks</u></p> <p>Juhtumianalüüs ja rollimäng.</p> <p>EIS ülesanded, vajalik õpetajal sisse logimine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Esmaabivahendid ja esmaabivõtted</u> ID: 19927 • <u>Esmaabivõtted</u> ID: 19929 • <u>Esmaabivõtted: Praht silmas</u> ID: 20687 • <u>Esmaabivõtted: Rästikuhammustus</u> ID: 20685 • <u>Esmaabivõtted: Puugihammustus</u> ID: 20686 <p>Külalistund: kooliõde või kiirabitöötaja.</p>
Mina ja teised	
<ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid käitumisnormidest ja seadustest, mida tal tuleb järgida; • põhjendab käitumisnormide ja seaduste järgimise vajalikkust; • demonstreerib õpituatsioonis üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste täitmist; • tunneb liikluses turvalisust tagavaid märke ja tähiseid; • kirjeldab ja demonstreerib turvalisust tagavate liiklusreeglite järgimist; • märkab liiklusohtlikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning pakub lahendusi turvalisuse tagamiseks; • teab, et vägivallal on eri vormid; 	<p>Diskussioon ja paaristöö vastavasisulise lasteluule ja/või lastekirjanduse alusel.</p> <p>Juhtumianalüüs.</p> <p>Rühmatöö.</p> <p>Rollimäng. Kooli kodukorra põhjal etendada kooli igapäevaeluga seotud situatsioone ning välja tuua, mis kooli kodukord nende kohta ütleb.</p> <p>Töö tekstiga. Kooli kodukorrast leida õpetaja antud küsimustele vastused. Õpilaste hinnangud, kui hästi nad kooli kodukorda tunnevad.</p> <p>Diskussioon ja rühmatöö.</p> <p>Näitlikustamine.</p> <p>Juhtumianalüüs.</p>

<ul style="list-style-type: none"> ● selgitab, mida vägivaldne käitumine võib endaga kaasa tuua; ● teab abi saamise võimalusi inimväärikut alandava käitumise puhul, sh kiusamine ja vägivald; ● demonstreerib õpituatsioonis abi saamise ja abistamise võimalusi vägivalda korral; ● selgitab sõpruse, koostöö, üksteise eest hoolitsemise ja üksteise abistamise vajalikkust. 	<p>Multifilmid: <u>Jussi koolitee</u>. <u>Juss õpetab Villule kooliteed maal</u>. <u>Jussi klassi laste kooliteed linnas</u>. <u>Jussi helkurid</u>. <u>Lõvi Leo laul-</u> Video: <u>Lõvi Leo filmis "Turvaliselt kooli"</u> <u>Lastesarja „Märka märki!”</u> videod.</p> <p>Paaristöö. Rollimäng. Paaristöö. Õpilased individuaalselt panevad kirja 5 liiklusreeglit ja vahetavad pinginaabriga tööd, lisab juurde, mis juhtub, kui neid mitte järgida. Individuaaltöö. Õpilase joonistus oma kooliteest. Joonistusele märkida juurde kooliteel paiknevad ohukohad. Juurde kirjutada, kuidas õpilane nendes olukordades ennetavalt käitub. Rühmatöö. “Minu unistuste tee kooli” Diskussioon vägivalda erinevatest vormidest. Rühmatöö. Film: <u>Jätke mind rahule!</u> Multifilm: Kreete https://vimeo.com/79123631 Juhtumianalüüs. Loovtöö: plakat/visuaalne pilt. Rollimäng. Juhtumianalüüs. Õppeülesanded allika: Farnasari, E., & Ortu, D. (2021). Kiusamisest vabaks. OÜ Dada AD alusel. Ühiselt tutvumine <u>Lasteabi</u> veebilehe ja numbriga. Lisaks: <ul style="list-style-type: none"> ● <u>Nõu ja abi vägivalda korral infoleht</u> ● <u>Infomaterjal lastele ja noortele seksuaalvägivalda teemal</u> Diskussioon ja paaristöö vastavasisulise lasteluule ja/või laste/noorte kirjanduse alusel. Juhtumianalüüs. Rühmatöö.</p>
---	---

	<p>Rollimäng. Multifilmid, videod. Video vaatamine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>NOVA: milline ei tohiks üks sõber olla?</u> • <u>Mina ka: Sõprus</u> <p>Arutelu: milline on hea sõber? Loovtegevus: sõbrale kirja kirjutamine.</p>
<p>Mina: teave ja asjad</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • loetleb erinevaid teabeallikaid; • leiab infot erinevatest allikatest; • võrdleb erinevaid teabeallikaid usaldusväärsuse ja teabe sisu väärtuse poolest; • kirjeldab meediaga, sealhulgas sotsiaalmeediaga seotud võimalusi ja ohte; • selgitab ja demonstreerib kokkulepitud reeglite järgimist digivahendite abil teabe otsimisel • teab, mis on raha teenimine, säästmine, kasutamine ja laenamine • hoiab keskkonda, selgitab keskkonna hoidmise võimalusi, nt jäätmete vähendamine ja sorteerimine, vee ja energia tarbimine. 	<p>Töö erinevate teabeallikatega. Diskussioon, paaristöö, rühmatöö. Rollimäng. Multifilmid: <u>Jänku-Jussi internetimaailm. 1 osa; 2 osa; 3 osa.</u> <u>Juss ei jaga oma andmeid!</u> <u>Jänku-Juss õpib interntiohtusid vältima.</u> <u>Andmekaitse.</u> <u>Bibi internetis.</u> <u>Bibi kingitus – arukas klõpsamine internetis.</u> Targalt internetis <u>Videod.</u> <u>Suhtle viisakalt.</u> <u>Tunne oma netisõpru!</u> <u>Jänku-Jussi internetimaailm.</u> E-külastunni “<u>Kes häkkis minu Robloxi konto ära?</u>” vaatamine ja töölehe täitmine. Diskussioon ja vastavasisuline lasteluuletus/-laul/-kirjanduse katkend. Paaristöö, rühmatöö. Multifilmid: <u>Juss ja euromündid.</u> <u>Jänku-Juss käib poes.</u> <u>Jussi ja Jassi varandus.</u> <u>Juss tahab investeerida.</u> <u>Juss tahab investeerida 1/2.</u> <u>Juss õpib säästvalt tarbima.</u> Mõistlik tarbimine ja kolm pörsakest. Õpilase tööleht: https://e-koolikott.ee/et/oppematerjal/10473-Moistlik-tarbimine-ja-kolm-porsakest-Opilase-tooleht Diskussioon ja rühmatöö.</p>

Multifilmid:

Jänku-Jussi suur käejalg.

Jänku-Juss aitab rasvatihast-

Jänku-Juss saab teada, kust toit tuleb.

Juss uurib ökosüsteemi-

Juss sorteerib prügi.

Juss kaitseb Läänemerd.

Ülesanne. Jäätmete sorteerimine. Ühendab
jäätmelõigete nimetustega sorteerimise
nõudel.

Eesti Energia prügimäng.

4. klassi inimeseõpetus

Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Tervis	
<p>Õpilane</p> <p>Selgitab tervise tähendust ja seda mõjutavaid tegureid.</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab tervist mõjutavaid füüsilisi, vaimseid ja sotsiaalseid tegureid. <p>Seostab peamisi tervisenäitajaid inimese tervisliku seisundiga (nt unekvaliteet, stress, kehatemperatuur, pulss, kehamassiindeks).</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab mõõdetavaid ja hinnangulisi tervisenäitajaid; • selgitab, kuidas erinevad tervisetegurid tervist mõjutavad. <p>Teab, et meedia saab mõjutada inimeste tervisekäitumist, toob näiteid.</p> <ul style="list-style-type: none"> • mõistab reklaamide eesmärke, • eristab arvamust faktist. <p>Toob näiteid tegevustest, mis muudavad elukeskkonna turvaliseks, soodustavad kehalist aktiivsust ja tervislikku toitumist.</p> <p>Toob näiteid, kuidas meedia abil saab suurendada inimeste kehalist aktiivsust.</p> <p>Selgitab keha eest hoolitsemise vajalikkust.</p>	<p>Mõõdetavad tervisenäitajad. Hinnangulised tervisenäitajad.</p> <p>Tervist mõjutavad tegurid. Stress.</p> <p>Tervisliku eluviisi komponendid.</p> <p>Tervislik toitumine. Toidugrupid. Tervisliku toitumise põhimõtted. Toitumist mõjutavad tegurid. Tervislik päeva- ja nädalamenüü.</p> <p>Kehaline aktiivsus ja selle tähtsus igapäevaelus. Kehalise aktiivsuse vormid (füüsiline töö, tervisesport, sport, tippспорт, karastamine).</p> <p>Tervislik õpikeskkond.</p> <p>Puhkus ja uni.</p> <p>Turvaline ning ohutu käitumine koolis, kodus ja õues.</p> <p>Keskkonna hoidmine.</p> <p>Suhtumine kehasse ja keha eest hoolitsemine.</p>
Murdeiga ja kehalised muutused	
<p>Nimetab murdeas toimuvaid füüsilisi ja emotsionaalseid muutusi.</p> <p>Toob näiteid erinevast arengutempost murdeas.</p>	<p>Kehalised muutused (tüdrukud, poisid).</p> <p>Emotsionaalsed muutused. Suhted eakaaslastega. Suhted vanematega.</p> <p>Enesehinnang ja positiivne mõtlemine.</p> <p>Suguline küpsus ja soojätkamine.</p> <p>Seksuaalsus.</p>
Turvalisus ja riskikäitumine	
<p>Toob näiteid elu ja tervist ohustavatest teguritest ja teab, kuidas neid vältida, hoidub riskikäitumises:</p> <p>Riskikäitumine on käitumine, kui rikutakse teiste inimeste ja/või ühiskonnas kehtivaid reegleid ja norme nii, et sellise käitumise tagajärjed on kahjulikud inimesel endale (nt terviseriskid) ja/või teistele (nt vägivald).</p> <p>Selgitab, miks on normid, sh liikluseadus kohustuslik kõigile ning järgib neid.</p>	<p>Elu ja tervist ohustavad tegurid. Tervislik elukeskkond.</p> <p>Ühiskonna normid. Liikluseadus.</p> <p>Mina ja internet. Eakaaslaste ja meedia mõju ning iseenda vastutus. Internetiga seonduvad ohud.</p> <p>Autoriõigus. Autoriõiguse kaitse seadus.</p>

<p>Toob näiteid meediaga seotud ohtudest Teab, mis on autoriõigused ja et need on seadusega kaitstud, miks peab autoriõigusi järgima ja mida võib endaga kaasa tuua autoriõiguste eiramine.</p> <p>Otsib, leiab ja esitab usaldusväärsetest allikatest tervise teemalist infot, järgides autoriõigust.</p> <p>Kirjeldab tubaka, alkoholi ja teiste uimastite tarbimise kahjulikku mõju tervisele.</p> <p>Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi.</p>	<p>Usaldusväärsed teabeallikad.</p> <p>Uimastid. Uimastite tarbimisega seonduvad riskid tervisele.</p> <p>Valikud ja vastutus seoses uimastitega.</p> <p>Seadused, mis reguleerivad uimastitega seotud olukordi.</p> <p>Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused.</p>
Haigused ja esmaabi	
<p>Toob näiteid, kuidas enda käitumisega ennetada haigestumist.</p> <p>Demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid, teab, kust otsida vajaduse korral abi.</p>	<p>Nakkushaigused. Mittenakkushaigused.</p> <p>Käitumine õnnetusjuhtumi korral.</p> <p>Esmaabi põhimõtted.</p> <p>Esmaabi erinevates olukordades (valu, vigastused, luumurd, peatrauma, verejooks, haavad, šokk, lämbumine, põletus, minestamine, kehatemperatuur, hammustused, mürgistused). Koduapteek.</p>

6. klassi inimeseõpetus

Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Mina ja suhtlemine	
<p>Õpilane</p> <p>Selgitab, kuidas enesehinnang kujuneb.</p> <p>Mõistab enesehinnangu olemust.</p> <p>Saab aru, et enesehinnang on osa tema minapildist.</p> <p>Selgitab enda erinevate omaduste arendamise võimalusi.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● oskab nimetada enda erinevaid omadusi; ● mõistab, et ennast saab pidevalt arendada. <p>Mõistab oma võimalusi algatada ettevõtmisi ja toob näiteid ettevõtlikkust tegutsemisest.</p> <p>Mõistab, et tema ise saab suunata oma tegevusi</p> <p>Seostab ettevõtlikkust tulevase tööeluga.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● õpib tundma oma huvisid ning seostama neid tulevikuga. 	<p>Enesehinnang ja usk endasse.</p> <p>Enesehinnangu kujunemine. Minu omadused ja eneseanalüüs. Oskus ennast analüüsida. Eneseavamine ja emotsioonide väljendamine. Oskus ennast kontrollida.</p> <p>Väärtushinnangud, nende kujunemine ja muutumine. Väärtushinnangute mõju suhtlemisele. Vajadused ja suhtlemine. Vajaduste seos suhtlemisega. Maslow vajaduste püramiid.</p> <p>Abistamise võimalused. Abi küsimine ja vastuvõtmine. Koostöö ja koostöö tegemise eeldused. Sallivus ja hoolivus.</p>
Suhtlemine teistega	
<p>Kirjeldab, millest suhtlemine koosneb.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● mõistab suhtlemise olemust; ● toob näiteid suhtlemise komponentide kohta. <p>Eristab mitteverbaalseid ja verbaalseid suhtlemisvahendeid ning analüüsib nende vastastikuseid seoseid;</p> <ul style="list-style-type: none"> ● mõistab suhtlemise kompleksust. <p>Eristab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumisviiside mõju suhetele.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● iseloomustab erinevaid käitumisviise. <p>Teab, mis on eelarvamused ja stereotüüpsed hoiakud, ja tunneb need ära.</p> <p>Toob näiteid eelarvamuste mõjust igapäevaelus.</p> <p>Toob näiteid, kuidas eelarvamused mõjutavad igapäevasuhtlust.</p> <p>Teab, et tal on õigus öelda „ei“, ja demonstreerib õpituatsioonis „ei“ ütlemist oma tervise kaitsel ja õiguste eest seismisel.</p>	<p>Suhtlemise komponendid. Teabe vahetamine. Suhtluskaaslase tajumine.</p> <p>Mõjutamine. Verbaalne ja mitteverbaalne suhtlemine. Aktiivne kuulamine.</p> <p>Agressiivne käitumine. Alistuv käitumine.</p> <p>Kehtestav käitumine. Vabandamine ja eksimuste ülestunnistamine. Eelarvamuste mõju suhetele. Tajumine ja seda mõjutavad tegurid. „EI“ ütlemise oskus. Teabekanalid ja teabe vahetamise viisid. Turvaliselt internetis.</p>

<p>Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohtaseid ja sotsiaalseid oskusi.</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab kahjustavaid käitumisviise; • selgitab, kuidas enese eest seista ilma teisi kahjustamata. <p>Toob näiteid turvalisest suhtlemisest igapäevaelus, sh internetis ning lahendab õpituatsioonis teemakohtaseid probleeme</p> <ul style="list-style-type: none"> • mõistab enda vastutust erinevates suhtluskeskkondades. 	
<p>Suhted teistega</p>	
<p>Toob esile arengulisi individuaalseid erinevusi, mõistab inimeste erivajadusi.</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab inimeste erivajadusi. <p>Toob näiteid hoolivast, ausast, õiglasest ja vastutustundlikust käitumisest.</p> <ul style="list-style-type: none"> • selgitab miks sõbralik käitumine on kasulik. <p>Demonstreerib õpituatsioonis sotsiaalsete oskuste tõhusat kasutamist.</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab sotsiaalseid oskusi; • toob näiteid sotsiaalsete oskuste kohta. <p>Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas oma tundeid empaatiliselt ja suhteid tugevdavalt väljendada.</p> <ul style="list-style-type: none"> • mõistab, et kõik tunded on normaalsed; • oskab oma tundeid väljendada ennast ja teisi kahjustamata. 	<p>Sõbrad ja kaaslased. Sõprus. Usaldus, empaatia ja vastutus suhetes. Rühma kuulumine ja kaaslaste mõju. Mina ja sina erinevus on väärtus. Inimeste erivajadused. Tunnete väljendamise erinevad viisid.</p>
<p>Konfliktid ja probleemilahendus</p>	
<p>Selgitab konflikti häid ja halbu külgi. Kirjeldab tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahendusviise. Valib õpituatsioonis konflikti lahendamiseks sobiva käitumisviisi. Näeb ühe probleemi lahendamise erinevaid võimalusi.</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab erinevaid probleeme; • toob näiteid erinevate tõhusate probleemilahenduste kohta. 	<p>Konflikt. Konflikti lahendamine viisid.. Kriitika kui tagasiside. Otsustamine ja vastutus. Probleemi ebatõhusad ja ajutised lahendused. Tõhusad ja mittetõhusad konflikti lahendamise viisid. Mõjutamine ja mõjutamise erinevad võtted.</p>

<p>Lahendab loovalt ja koostöiselt probleeme ja toob esile erinevate lahenduste eelised ning puudused.</p> <p>Kirjeldab, kuidas kaaslased võivad mõjutada otsustamist.</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab mõjutamise viise. <p>Toob näiteid, milliste tagajärgedeni võivad erinevad otsused viia.</p> <ul style="list-style-type: none"> • mõistab enda vastutust oma otsuste ja tegude eest. 	
<p>Positiivne mõtlemine</p>	
<p>Toob näiteid enda positiivsete omaduste kohta.</p> <p>Märkab ja toob esile enda ning teiste positiivseid omadusi.</p>	<p>Positiivne mõtlemisviis. Positiivne suhtumine endasse ja teistesse.</p>

7. klassi inimeseõpetus

Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Inimese areng ja murdeiga	
<p>Teab, kuidas ühiskond mõjutab inimeste tervisekäitumist, suhtlemist ja õppimist. Väärtustab enese arendamise vajadust ja elukestvat õpet, mõistab oma võimalusi ja vastutust enda elutee kujundamisel. Mõistab inimese arengut murde- ja noorukieas.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● kirjeldab pärilike ja keskkonnategurite, nt elukeskkonna, ümbritsevate inimeste ja hariduse mõju inimese arengule ja otsustele; ● seostab inimese kasvamist ja arengut pärilike ning keskkonnateguritega; ● selgitab inimese arengut murde- ja noorukieas ning eristab seda täiskasvanueast. 	<p>Inimese elukaar- areng, küpsemine, kasvamine. Arenguperiood- isikupära kujunemine. Murde- ja noorukiea koht elukaares. Lapseeast täiskasvanuikka jõudmine. Pärilikkus, keskkond ja inimene ise. Enesekasvatamine. Murdeea läbimine, varane- ja hiline küpsemine, suguküpsuse saabumine. Rahulolu oma kehaga. Välimuse tähtsus murdeeas ja enda eest hoolitsemine. Erinevad arusaamad naiselikkusest ja mehelikkusest. Bioloogiline sugu ja soorollid.</p>
Inimene, valikud, õnn	
<p>Teab, kuidas ühiskond mõjutab inimeste tervisekäitumist, suhtlemist ja õppimist. Teab, kuidas kujundada ja hoida positiivset suhtumist iseendasse. On loov ja ettevõtlik.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang; ● toob näiteid teguritest, mis kujundavad minapilti ja enesehinnangut; ● analüüsib ennast oma väärtuste, isikuomaduste, võimete ja huvide põhjal ning seostab seda valikutega elus; ● analüüsib inimese võimalusi ja vastutust oma elutee kujundamisel. 	<p>Mina isikupärane ja väärtuslik. Minapildi mõiste. Minapildi hinnanguline komponent. Minapildi kujunemine. Positiivse minapildi arendamine. Väärtuslik nii iseenda kui ka teiste silmis. Enesekohased ja sotsiaalsed oskused. Oskus ennast juhtida ja kriitilisel mõelda. Tunnetega toimetulek. Suhtlemisoskus. Piiride seadmine. Probleemide lahendamine ja otsuste langetamine. Läheduse kujunemine ja hoidmine. Meeldimine. Sõprus murdeeas. Armumine ja kohtamas käimine. Seksuaalsuse avastamine. Lähedus seksuaalsuhetes- turvaline käitumine ja vastutus.</p>
Inimene ja rühm	
<p>Mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, mõistab normide vajalikkust ühiselus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet aktiivse ühiskonnaliikmena. On loov ja ettevõtlik. Teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete</p>	<p>Grupi mõiste ja liigitamine. Gruppi kuulumise positiivsed ja negatiivsed küljed. Grupi juhtimine, juht ja juhtimisstiilid. Normi mõiste ja grupi normide olulisus. Normid suhete korraldamisel. Rolli mõiste ja mitmesugused rollid. Sõltumatus.</p>

<p>ja usutunnistuste poolest; on erinevuste suhtes salliv.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, toob näiteid rühma kuulumise ja rühmas suhtlemise olulisusest; ● toob näiteid erinevate rühmade normidest ja reeglitest, mis toetavad ühiselu toimimist; ● analüüsib enda rolli, õigusi ja kohustusi erinevates rühmades; ● kirjeldab rühma mõju käitumisele, sh sõltumatuse ja autoriteedi olemust inimsuhetes, demonstreerib õpitu olulisust toimetulekut rühma survega. 	<p>Konfliktide ennetamine ja lahendamine. Teistsuguste arusaamade ja väärtuste mõistmine. Läbirääkimised.</p>
<p>Turvalisus, tervise- ja riskikäitumine</p>	
<p>Teab, kuidas ühiskond mõjutab inimeste tervisekäitumist, suhtlemist ja õppimist. Teab, et ühiskond kaitseb laste tervist ja heaolu seadustega.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida; ● analüüsib laste heaolu mõjutavaid tegureid oma kogukonnas, teeb ettepanekuid, kuidas kogukonnas paremini seista laste heaolu eest; ● analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule ning sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil; ● toob näiteid seadustest, mis kaitsevad laste õigusi, tervist ja heaolu, ning analüüsib õiguste ja kohustuste seoseid. 	<p>Uimastid ja ohud. legaalsed ja illegaalsed uimastid. Uimastite kasutamise lühi- ja pikaajalised tagajärjed. Käitumine uimastitega seotud olukordades. Kuidas öelda uimastitele „EI”. Tunnete juhtimise tõhusad viisid. Kuidas leida abi. Toimetulek kiusamise ja vägivallega. Kiusamise mõiste ja viisid. Küberkiusamine ja identiteedivargus. Kuidas kiusamist ennetada. Laste õigused ja kohustused.</p>

8. klassi inimeseõpetus

Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Tervise käitumine	
<p>Kasutab terviseinfo saamiseks teaduspõhiseid allikaid ja spetsialistide abi; Mõistab eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõju tervisele ning tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust igapäevaelus. Mõistab füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikust seost ja neid mõjutavaid tegureid.</p> <ul style="list-style-type: none">• toob näiteid füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikustest seostest;• analüüsib tervisekäitumise mõju füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele;• analüüsib kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele;• teab, mille põhjal ära tunda teaduslikku tervisealast infot;• analüüsib ja hindab erinevate tervisealaste infoallikate, tervisetoodete ja ravivõtete usaldusväärsust;• analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida;• toob näiteid olulisematest tervisenäitajatest;• analüüsib enda terviseseisundit tervisenäitajate põhjal ning kavandab vajaduse korral muudatusi eluviisis;• analüüsib ja toob näiteid eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõjust tervisele ning eristab tervislikke ja ebatervislikke otsuseid igapäevaelus;• toob näiteid keskkonnateadlikest tegevustest ning rakendab mõnda nendest enda kodukohas või koolis.	<p>Tervisealased teabeallikad. Terviseteabe usaldusväärsus. Terviseteave internetis. Tervis- inimese heaolu. Minu eluviis ja valikud. Füüsiline tervis, vaimne tervis, sotsiaalne tervis. Stress ja sellega toimetulek. Stressorid ja stressireaktsioonid. Kriis. Käitumine kriisis olles. Rahvastiku tervis. Tervist mõjutavad tegurid. Sugu ja tervis. Kehaline aktiivsus ja toitumine. Rõõm liikumisest. Toitumist mõjutavad tegurid. Erinevate toitainete vajalikkus. Millega arvestada toidu valikus. Tervislik toitumine. Toitumise ja tervise seosed.</p>
Suhted ja seksuaalsus	

Väärtustab positiivseid suhteid, nende loomist ja hoidmist. Mõistab ja aktsepteerib inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise. Teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on erinevuste suhtes salliv.

Mõistab ja aktsepteerib seksuaalse arengu individuaalsust, seksuaalse identiteedi erinevaid avaldumisvorme ja seksuaalõigusi. Väärtustab partnerite vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhetes. Oskab leida infot seksuaal tervist puudutavate küsimuste kohta.

- selgitab suhete loomise, säilitamise ja lõpetamise võimalusi ennast ja teisi kahjustamata;
- kirjeldab ja toob näiteid erinevatest tunnete ja läheduse avaldumisviisidest, nt meeldimine, sõprus, armumine, armastus;
- analüüsib suhte vägivalda avaldumisvorme ja põhjusi, teab, kuidas käituda lähisuhtevägivalda korral ning toob näiteid abi saamise võimalustest;
- selgitab seksuaalsuse olemust, inimese seksuaalset arengut ning selle individuaalsust;
- mõistab erineva seksuaalse orientatsiooni ja soolise identiteediga inimeste õigust võrdselt ja lugupidavale kohtlemisele;
- toob näiteid turvalisest seksuaalkäitumisest ja seksuaalõigustest.
- analüüsib turvalise seksuaalkäitumise ja abi saamise võimalusi;
- toob esile seksuaalkäitumisega seotud müütide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese tervisekäitumisele.

Lähedased suhted ja nende areng. Suhe, lähisuhe. Armastus, armumine, armastuse mitmekesisus. Armastus paarissuhetes. Seksuaalsus- sünnist alates. Seksuaalne minapilt. Seksuaalsus ja seks. Seksuaalõigused ja seksuaalsed erinevused. Seksuaalsuse trepiastmed. Seksuaalsus suhetes, armatsemine, seksuaalsed reaktsioonid, esimene kord. Turvaline seks. Rasestumisvastased vahendid. Kaitsmata seksuaalvahekord. Seksuaalses teel levivad nakkused. Hiv-aids. Ühiskond ja seksuaalsus. Seksuaalsus ja kultuur. Seksuaalsus meedias. Pornograafia. Erootika. Vägivald suhetes. Vaimne, kehaline ja seksuaalne vägivald. Kuidas toimida vägivalla puhul, abi otsimine.

Turvalisus, tervise- ja riskikäitumine

Õpilane

- demonstreerib õpituatsioonis inimväärikust alandavale käitumisele reageerimise viise ja abi saamise võimalusi;
- analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule ning sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil;
- demonstreerib õpituatsioonis esmaabi osutamist ja oskab vajaduse korral otsida abi.

Turvalisus- heaoluks vajalik. Prosotsiaalne käitumine.

Riskikäitumine. Tervisega seotud riskikäitumine. Teisi kahjustav riskikäitumine. Oskused, mis aitavad kontrollida riskikäitumist.

Uimastid, definitsioon, toime avaldumine organismis. Uimastite jagunemine,

stimulandid, hallutsinogeenid, depressandid.

Füüsiline sõltuvus. Psüühiline sõltuvus.

Uimastite tarvitamisega seotud riskid.

Uimastid ja ohuolukorrad.

Esmaabi. Käitumine ja esmaabi ohuolukorras. Teadvusetu inimese abistamine.

Esmaabi eriolukordades. Minestamine.

Mürgistus. Kuumakurnatus ja päikesepiste.

Uppumine. Elektri trauma. Võõrkeha hingamisteedes.

Haigused, mille puhul inimene vajab

esmaabi. Kroonilised haigused. Allergia.

Astma. Diabeet. Krampid. Palavik. Valu.